

Kosterhavets nationalpark m.m.

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas regeringens proposition 2008/09:98 om inrättandet av Kosterhavets nationalpark samt en följdmotion med sammanlagt fyra yrkanden. Kosterhavets nationalpark blir Sveriges första nationalpark med marint fokus. Den föreslagna nationalparken omfattar en areal av 39 450 hektar, varav hav utgör 38 600 hektar och land 850 hektar. Syftet med Kosterhavets nationalpark är att bevara ett särpräglat och artrikt havs- och skärgårdsområde samt angränsande landområden i väsentligen oförändrat skick. I propositionen föreslås även att nationalparken Skuleskogen utvidgas med tre områden i och intill parken om totalt drygt 200 hektar.

Utskottet tillstyrker med viss ändring regeringens förslag samt avstyrker samtliga motionsyrkanden.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Bakgrund	4
Propositionens huvudsakliga innehåll	5
Utskottets överväganden	6
Kosterhavets nationalpark	6
Skuleskogens nationalpark	11
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	12
Propositionen	12
Följdmotionen	12

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. **Kosterhavets nationalpark**

Riksdagen godkänner dels att de mark- och vattenområden som staten äger inom det i propositionen angivna området i Strömstads och Tanums kommuner, dels att samfälligheten Kyrkosund i Strömstads kommun avsätts som Kosterhavets nationalpark. Därmed bifaller riksdagen delvis proposition 2008/09:98 punkt 1.

2. **Utredning om en utvidgad nationalpark**

Riksdagen avslår motion 2008/09:MJ4 yrkande 1.

3. **Reglering av verksamheter inom nationalparken**

Riksdagen avslår motion 2008/09:MJ4 yrkandena 2–4.

4. **Skuleskogens nationalpark**

Riksdagen godkänner att Skuleskogens nationalpark utvidgas med i propositionen angivna markområden i och intill den befintliga parken. Därmed bifaller riksdagen proposition 2008/09:98 punkt 2.

Stockholm den 26 februari 2009

På miljö- och jordbruksutskottets vägnar

Claes Västerteg

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Claes Västerteg (c), Jeppe Johnsson (m), Carina Ohlsson (s), Bengt-Anders Johansson (m), Bo Bernhardsson (s), Anita Brodén (fp), Ann-Kristine Johansson (s), Sofia Arkelsten (m), Rune Wikström (m), Wiwi-Anne Johansson (v), Erik A Eriksson (c), Staffan Appelros (m), Aleksander Gabelic (s), Helén Pettersson i Umeå (s), Liza-Maria Norlin (kd), Per Bolund (mp) och Dan Nilsson (s).

Redogörelse för ärendet

Bakgrund

Enligt miljöbalken kan skyddet för särskilt värdefulla områden säkerställas genom att de avsätts som nationalpark, naturreservat eller kulturresevat. För att bevara ett större sammanhängande område av en viss landskapstyp i dess naturliga tillstånd, eller i väsentligt oförändrat skick, kan mark- eller vattenområde som tillhör staten avsättas till nationalpark.

Det finns 28 nationalparker i Sverige, varav en stor del inrättades i början av 1900-talet. De första 9 nationalparkerna i landet tillkom 1909. Dessa var också de första i Europa. Den senast inrättade nationalparken är Fulufjällets nationalpark som inrättades 2002 (prop. 2001/02:116, bet. 2001/02:MJU19, rskr. 2001/02:218).

Naturvårdsverket tog 1989 fram en nationalparksplan i vilken redovisas ett antal större områden som med hänsyn till sina stora naturvärden bör ingå i ett riksomfattande nät av nationalparker. En översyn av denna plan inleddes under 2005, och verket presenterade i december 2008 en reviderad plan. I den reviderade planen föreslås bl.a. att Kosterhavet avsätts som nationalpark samt att Skuleskogens nationalpark, vilken inrättades 1984, utvidgas till att omfatta ytterligare tre markområden i och intill nationalparken.

Riksdagen har genom ställningstagande till propositionen om Svenska miljömål (prop. 1997/98:145, bet. 1998/99:MJU6, rskr. 2004/05:183) beslutat att Västerhavet och Östersjön ska ha en långsiktigt hållbar produktionsförmåga och att den biologiska mångfalden ska bevaras. Kust och skärgård ska ha en hög grad av biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Näringar, rekreation och annat nyttjande av hav, kust och skärgård ska bedrivas så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden ska skyddas mot ingrepp och andra störningar.

Riksdagen har genom ställningstagande till propositionen om Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag (prop. 2004/05:150, bet. 2005/06: MJU3, rskr. 2005/06:48 och 49) beslutat att den biologiska mångfalden ska bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystem samt deras funktioner och processer ska värnas. Arter ska kunna fortleva i livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd.

Regeringen har i juni 2008, med stöd av rådets direktiv 92/43/EEG av den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter, det s.k. art- och habitatdirektivet, föreslagit EU-kommissionen att området

SE0520170 Kosterfjorden–Väderöfjorden ska ingå i det europeiska nätverket Natura 2000. Detta område överlappar till stora delar det område som nu föreslås avsättas som Kosterhavets nationalpark.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att riksdagen godkänner att ett havsområde som omfattar vattenmiljöer och större delen av de obebodda öarna i övärlden i Strömstads och Tanums kommuner, avsätts som Kosterhavets nationalpark. Kosterhavets nationalpark blir Sveriges första nationalpark med marint fokus. Den föreslagna nationalparken omfattar en areal av 39 450 hektar, varav hav utgör 38 600 hektar och land 850 hektar. Syftet med Kosterhavets nationalpark är att bevara ett särpräglat och artrikt havs- och skärgårdsområde samt angränsande landområden i väsentligen oförändrat skick.

I propositionen föreslås även att riksdagen godkänner utvidgning av nationalparken Skuleskogen med tre områden i och intill parken om totalt drygt 200 hektar.

Utskottets överväganden

Kosterhavets nationalpark

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen godkänner dels att de mark- och vattenområden som staten äger inom det i propositionen angivna området i Strömstads och Tanums kommuner, dels att samfälligheten Kyrkosund i Strömstads kommun avsätts som Kosterhavets nationalpark och avslår motionsyrkanden (v) om att låta utreda en utvidgning av nationalparken samt förbud mot fritidsbåtars avfallsutsläpp, vattenskotrar och fiskodling.

Propositionen

I propositionen görs bl.a. följande beskrivning av berörda vatten- och markområden. Den föreslagna nationalparken omfattar en areal av 39 450 hektar, varav hav utgör 38 600 hektar och land 850 hektar. De dominerande botten typerna i havet är lerbottnar på stort djup och undervattensklippor om 19 300 hektar respektive 16 200 hektar. Övriga havsmiljöer av mer betydande omfattning är 2 450 hektar sandbankar samt 1 050 hektar av stora grunda vikar och sund. Huvuddelen av landmiljöerna i nationalparken är områden med sparsam vegetation och impediment, motsvarande 600 hektar. Vidare utgör betesmarker 180 hektar och skogbärande mark med främst barrträd omfattar drygt 60 hektar.

Kosterhavsområdets mest särpräglade naturvärden är knutna till den marina miljön. Kosterhavet innehåller de flesta undervattensmiljöer som är typiska för den svenska västkusten, t.ex. hård- och mjukbottnar på olika djup, tångskogar, sandstränder, grunda lerbottnar och ålgräsängar. Dessutom finns här ovanliga eller unika miljöer, såsom djupa hårdbottnar, områden med revbildande stenoraller och exponerade grundområden. Kosterhavet har därför en unik variation av miljöer men också en flora och fauna som är artrikare än i något annat svenskt havsområde och är därigenom ett av Sveriges värdefullaste havsområden från biologisk synpunkt. Det totala antalet marina arter uppskattas till omkring 6 000, varav mer än 300 är arter som inte har hittats någon annanstans i Sverige. Dessutom finns många sällsynta djur och växter som här har sin största förekomst i vårt land. Utöver knobbsäl finns få marina däggdjur i området, men tumlare iakttas regelbundet och ibland iakttas även späckhuggare, grindval och vikval.

Det är särskilt två delområden som gör Kosterhavet unikt för svenska förhållanden: dels den s. k. Kosterrännan, dels det vidsträckt, exponerade grundområdet som ligger väst och sydväst om Kosteröarna. Kosterrännan

är en djup förkastningsspricka i havsbotten som via den norska rännan står i förbindelse med djupområdena i Atlanten. Djupvattnet i Kosterrännan håller därför oceanisk salthalt på ca 35 promille och en jämn temperatur på ca 5 grader. Med det kalla och salta vattnet från Atlanten följer larver av djuplevande djurarter som fäster på hårbottenarna. Rännans branta bergsluttningar med förträngningar ger upphov till starka undervattensströmmar som förser djuren med föda. Rännan löper mellan Kosteröarna och fastlandet och är mellan 100 och 200 meter djup med ett största djup av 247 meter. På Kosterrännans djupa hårbotten återfinns de atrikaste lokalerna. Säckan i nordost nära norska gränsen är det område som har den högsta atrikedomen av alla lokaler och som också hyser Kosterhavets levande korallrev med ögonkorall. Även Spiran i södra delen av parken har en mycket stor biologisk mångfald med rester av tidigare revbildning. En karaktäristisk djurgrupp på de djupa hårbottenarna är svampdjuren med ca 60 för Sverige unika arter. En annan karaktäristisk och unik djurgrupp är armfotingarna, vilket är en mycket gammal djurgrupp – s.k. levande fossil – där samtliga Sveriges fem arter är funna på hårbotten i Kosterområdet. Inom området återfinns Sveriges största mussla, limamusslan, vilken kan bli närmare 20 centimeter lång. Vidare finns spektakulära mjukbottenlevande koralldjur som sjöpennor, t.ex. stor piprensare och kosterpiprensare, vilka kan bli 170 respektive 70 centimeter höga.

I den grunda och för västvindarna exponerade ytterskärgården väst och sydväst om Kosteröarna råder ypperliga förhållanden för alger av olika slag. Här finns landets frodigaste tångskogar med stortare och andra storvuxna brunalger samt flera för Sverige unika rödalger. I området finns också ett av landets största knubbsälsbestånd. Bland häckande fåglar märks silltrut och andra vitfåglar samt ejder, strandkata, tobisgrissla, småskrake och labb. Vid de yttre skären finns vintertid stora flockar av främst ejder men även av arter som alfågel, storskarv och sjöorre. Vid blåsigt väder förekommer ofta även enstaka exemplar av atlantiska arter, t.ex. stormfågel och havssula.

Den produktiva innerskärgården inom eller i direkt anslutning till den planerade nationalparkens östra del är uppväxtplats och näringsställe för många fiskar och fåglar, och delar av området är sedan tidigare skyddade i naturreservat.

Det mest omfattande skärgårdsområdet inom den planerade parken ligger sydväst om Sydkoster och omfattar ca 300 öar och kobbar. Småöarnas vegetation är sparsam och består mest av gräs och örter i skrevor och låga partier samt av lavar på hållarna. På Nord- och Sydkoster finns relativt stora områden med värdefulla strandängar, gräs- och hedmarker. Den lättvittrade gnejsberggrunden gör markerna förhållandevis mineralrika och skalgrus bidrar med kalk. Området innehåller även kusttallskog, och det största av dessa områden återfinns på Kockholmen, väster om Rossö.

Områdets geologi är vetenskapligt mycket intressant och av stor betydelse för förståelsen av berggrundsbildning och berggrundstektonik. I Kosterkärgården, med sina många öar och undervattensgrynnor, dominerar gnejser av olika slag medan bohusgranit är mer sparsamt förekommande. Vanligast är en grå glimmerrik gnejs – bildad för omkring 1 600 miljoner år sedan – och en något yngre rödgrå gnejs med inslag av granit, ofta kallad gnejsgranit.

Diabasgångar är ett karaktärsdrag för området. Närmare 700 sådana gångar löper som mörka streck eller band tvärs över öar och skär. Gångarna bildades när diabasmagma från jordens inre trängde upp i sprickor i jordskorpan för ca 1 400 miljoner år sedan. Isräfflor och jättegrytor på ofta rundslipade klippor utgör spår av istider. Landhöjningen kan avläsas i de vidsträckta sand- och klapperstensfält som ofta ligger högt ovanför dagens strandlinje.

På Nordkoster och Sydkoster, men även på andra öar såsom Rossö och Resö, finns en välbevarad och kulturhistoriskt intressant bebyggelse. Bland annat finns flera mer eller mindre välbevarade fyrplatser, exempelvis på Ursholmen och på Svängen, nordväst om Lindö. Områdets skärgårdssamhällen präglas av att befolkningen historiskt har livnärt sig på en kombination av småskaligt fiske och jordbruk. Bebyggelsen är därför inte koncentrerad i traditionella fiskelägen, utan är mer utspridd och anpassad till jordbrukets förutsättningar och till möjligheterna att bruka mindre båtar.

Syftet med Kosterhavets nationalpark är att i väsentligen oförändrat skick bevara ett särpräglat och artrikt havs- och skärgårdsområde med angränsande landområden. Områdets naturligt förekommande marina ekosystem, biotoper och arter ska långsiktigt skyddas samtidigt som ett hållbart nyttjande kan ske av de biologiska resurserna i den marina miljön. Områdets naturliga och kulturpräglade miljöer med tillhörande värdefullt växt- och djurliv ska skyddas och vårdas. Det ska också underlättas för besökare att uppleva och få kunskap om områdets natur- och kulturvärden och hur dessa kan nyttjas på ett hållbart sätt. Vidare ska forskning och utbildning kring bevarande och hållbart nyttjande av marina och landbase-rade ekosystem främjas.

Som ett led i regeringens arbete med att lyfta fram betydelsen av lokal förankring av våra nationalparker aviserar regeringen att nationalparksförordningen kommer att ändras på ett sådant sätt att även kommunen ska ingå i den krets med vilken samråd ska ske inför beslut om vård och förvaltning av nationalparker.

Motionen

Enligt motion MJ4 (v) bör en utredning tillsättas med syfte att eventuellt utvidga Kosterhavets nationalpark till att även inkludera Väderöarkipelagen. I motionen framhålls att dessa öar ligger isolerade utanför norra delen av Bohuskusten och hyser, likt Kosterhavet, många viktiga naturvärden.

Till skillnad från Kosterhavet är dock Väderöarna betydligt mindre kartlagt och ytterst lite exploaterat. I och med detta skulle Väderöarkipelagen komplettera denna nationalpark på ett utmärkt sätt och tillsammans bidra till ett högt ökat värde på nationalparken som helhet (yrkande 1). Då Kosterhavet erbjuder goda möjligheter till natur- och friluftsliv lockar det många besökare med fritidsbåtar. För att skydda nationalparkens långsiktiga bevarande av områdets ekosystem, biotoper och arter bör ett generellt förbud mot fritidsbåtars utsläpp av toalettavfall införas (yrkande 2). Enligt yrkande 3 bör ett förbud mot vattenskotrar i Kosterhavets nationalpark införas. Enligt motionärerna är ett ytterligare störningsmoment till följd av friluftslivet förekomsten av vattenskotrar. Eftersom vattenskoteranvändning medför en risk för skador samt stör djur- och växtlivet är ett förbud mot vattenskotrar nödvändigt för att på ett hållbart och långsiktigt sätt bevara områdets ekosystem. I motionen anförts vidare att det är tveksamt om fiskodlingar kan bedrivas på ett sådant sätt att närsalter, sjukdomsspridning och genetik inte påverkas. I enlighet med försiktighetsprincipen bör därför ett förbud mot all form av fiskodling införas inom Kosterhavets nationalpark (yrkande 4).

Utskottets ställningstagande

Enligt vad utskottet erfarit har svenska staten sedan regeringen den 18 december 2008 beslutade proposition 2008/09:98 Kosterhavets nationalpark m.m. förvärvat ytterligare ett område – samfälligheten Kyrkosund i Strömstads kommun – i direkt anslutning till det område som föreslagits avsättas som nationalpark. Samfälligheten är belägen sydost om Sydkoster och omfattar två lite större öar, Stora och Lilla Brattskär, samt ytterligare 33 småöar. Den sammanlagda landarealen uppgår till 22,59 hektar. Nyssnämnda område var ursprungligen tänkt att ingå i nationalparken, och Naturvårdsverket gav den 1 mars 2007 in en ansökan till Lantmäteriet om förrättning. På grund av hög arbetsbelastning hos Lantmäteriet kom förrättningen att avslutas först den 12 januari 2009. Till följd av detta och då endast mark som ägs av staten får avsättas som nationalpark kom samfälligheten inte att omfattas av regeringens ovan nämnda beslut. Enligt Miljödepartementet innehåller samfälligheten naturvärden som väl motsvarar de värden som återfinns i parken i övrigt och skulle därför ha omfattats av regeringens beslut om lantmåteriförrättningen varit avslutad vid tiden för detta. Utskottet anser mot bakgrund av det anförda att samfälligheten Kyrkosund i Strömstads kommun bör tillföras de områden som ska ingå i Kosterhavets nationalpark.

Sammanfattningsvis konstaterar utskottet i likhet med regeringen att Kosterhavet är ett unikt havsområde i Sverige både vad avser de varierande djupförhållandena och den biologiska mångfalden i de marina miljöerna. Som framhålls i propositionen finns i Kosterhavet mer än 6 000 marina arter, varav ca 300 inte hittats någon annanstans i Sverige. För friluftslivet

är området av stor betydelse. De marina biologiska resurserna nyttjas i dag på ett långsiktigt hållbart sätt. Ett exempel på detta är det lokalt baserade fisket på nordhavsräka och havskräfta. Kosterhavet är väl lämpat som Sveriges första nationalpark med marint fokus. Utskottet ansluter sig därmed till regeringens överväganden och tillstyrker med den ändring som redovisats ovan att de i propositionen angivna vatten- och markområdena avsätts som Kosterhavets nationalpark.

Inrättandet av en nationalpark i norra Bohuslän och avgränsningen av denna har analyserats såväl vid upprättandet av Naturvårdsverkets nationalparksplan 1989 som vid upprättandet av den nya nationalparksplanen 2008. Enligt uppgift från Miljödepartementet har frågan om att inkludera Väderöarna, belägna ca 3 mil söder om Sydkoster, behandlats av Naturvårdsverket under processen men förkastats. Detta då Väderöarna inte ansetts hysa andra marina miljöer än vad som finns inom nu föreslaget område. Vidare bör enligt departementet uppmärksammas att en utvidgning av parken i söder i syfte att innefatta även dessa öar skulle medföra en utökning av parken med nära 50 %. Naturvårdsverket har i sitt förslag till närmare avgränsning av parken gett högsta prioritet åt de mest värdefulla delarna av den marina miljön i området. Vidare har en sammanlänkning av Kosterhavets nationalpark med Ytre Hvalers nationalpark i Norge, i syfte att få ett sammanhängande skydd som sträcker sig över 80 000 hektar, bedömts angelägen. Enligt utskottets mening synes den föreslagna avgränsningen vara väl anpassad till parkens syfte, naturvärden, värden för friluftsliv och områdets långsiktiga förvaltning. Utskottet är därmed inte berett att förorda en utredning i enlighet med vad som anförs i motion MJ4 (v) yrkande 1. Motionen avstyrks i berörd del.

När det gäller de i motion MJ4 framförda förslagen om olika regleringar för verksamhet inom nationalparken vill utskottet anföra följande. Som framgår av propositionen kommer såväl nytillkommande som pågående verksamheter att regleras för att trygga syftet med parken. Närmare utformning av sådana regleringar kommer att återfinnas i föreskrifter och skötselplan för nationalparken. Arbetet med att ta fram dessa dokument sker i dialog med berörda intressenter och beslutas av Naturvårdsverket. De synpunkter som framförts av remissinstanserna på reglering av verksamheter såsom jakt efter sjöfågel, vattenskoteråkning och annan mark- och vattenanvändning kommer således att hanteras i arbetet med föreskrifter och skötselplan. Vidare bör uppmärksammas vad regeringen anför om betydelsen av den lokala förankringen och regeringens avsikt att ändra nationalparksförordningen på ett sådant sätt att även kommunen ska ingå i den krets med vilken samråd ska ske inför beslut om vård och förvaltning av nationalparker. Motion MJ4 (v) yrkandena 2–4 kan med det anförda lämnas utan vidare åtgärd i den mån den inte kan anses tillgodosedd.

Skuleskogens nationalpark

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen godkänner att Skuleskogens nationalpark utvidgas med i propositionen angivna markområden i och intill den befintliga parken.

Propositionen

Skuleskogens nationalpark är belägen i Västernorrlands län och inrättades 1984 med en areal om 2 950 hektar. Nationalparken ligger i Sveriges enda riktigt höglänta och branta kuststräcka: Höga Kusten. Parken består av storlagen bergs- och skogsterräng och har en vild och orörd karaktär. Den har vidare mycket väl samlade och tydliga landhöjningsfenomen som visar på landskapets utveckling efter sista istiden. Områdets höga kvaliteter i detta avseende bidrog till att Höga Kusten utnämndes till världsarv år 2000.

I propositionen görs bl.a. följande beskrivning av nu berörda markområden. Efter nationalparkens bildande har ytterligare tre markområden i och intill nationalparken förvärvats av Naturvårdsverket för naturvårdsändamål. Nylandsrutan i nordväst omfattar ca 100 hektar och består av krön och sluttningar med gammal granskog. Skogen har höga värden som livsmiljö för rödlistade arter. Framför allt finns här en rik förekomst av laven långskägg med nästan 200 lavbärande träd. Innanför Nylandsrutan ligger ett mindre område som utgör kompletterande förvärv av mark inne i nationalparken. Vid nationalparkens sydligaste del ligger slutligen området Moberget om ca 100 hektar. Även denna del består av krön och sluttningar med delvis likartade kvaliteter som de i nationalparken, och området bidrar till en avrundad, naturlig avslutning av parken i denna del. Såväl Nylandsrutan i nordväst som Moberget i söder ingår i Skuleskogens naturreservat som bildades 1990. Genom att utvidga parken på nu föreslaget sätt ökas parkens innehåll av värdefull natur. Den föreslagna utvidgningen medför även att tillgängligheten till parken underlättas, och både vid Nylandsrutan och Moberget planeras nya entréer och utgångspunkter för vandringar i parken.

Utskottets ställningstagande

Utskottet ansluter sig till regeringens överväganden och tillstyrker att Skuleskogens nationalpark utvidgas med i propositionen angivna markområden.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2008/09:98 Kosterhavets nationalpark m.m.:

1. Riksdagen godkänner att de mark- och vattenområden som staten äger inom det angivna området i Strömstads och Tanums kommuner avsätts som Kosterhavets nationalpark.
2. Riksdagen godkänner att Skuleskogens nationalpark utvidgas med angivna markområden i och intill den befintliga parken.

Följdmotionen

2008/09: MJ4 av Wiwi-Anne Johansson m.fl. (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en utredning bör tillsättas med syfte att eventuellt utvidga Kosterhavets nationalpark till att även inkludera Väderöarkipelagen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ett generellt förbud mot fritidsbåtars utsläpp av toalettavfall bör införas.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ett förbud mot vattenskotrar i Kosterhavets nationalpark bör införas.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ett förbud mot fiskodling inom Kosterhavets nationalpark bör införas.